

tyksellisesti "sosiaaliksi" aloittelevat eksegeetit yhteen kysymyksenasetteluun, raamatuntutkimuksen osaksi sujuvasti asettuneen "sosiaalisen" eri suuntiin hajoava haarukka voi rohkaista tulevia raamatuntutkijoita ajattelemaan, teoretisoimaan ja kokeilemaan kaikenlaista Raamatun tekstien äärellä. Mikään tulokulma ei ole määritelmällisesti oikea tai väärä, vaan olennaista on se, mitä saadaan tulokseksi, kasvaako ymmärrys ja herääkö uusia tärkeitä kysymyksiä. Itse olen vakuuttunut siitä, että ihmiseen biologisesti ja evolutiivisesti sisäänrakennettu (yltiö)sosiaalisuus on välttämätön aspekti jokaista relevanttia historian ja kaiken muunkin inhimillisen kulttuurin ja sen tuotteiden ymmärtämis- ja selityspyrkimystä. Periaatteessa tämä on toki aina tajuttu, mutta erinomaista on, että "sosiaalisen" monitahoinen merkitys tiedostetaan tätä nykyä painokkaasti ja sen ymmärtämisessä ja arvioinnissa pyritään mahdollisuuksien mukaan teoreettiseen koherenssiin.

Muutamassa kohdassa teoksessa vilahtaa "sosiaalitieteellisen" sijaan puhe "sosiologisesta" raamatuntutkimuksesta tai metodista. Kyse on ehkä termievoluutiosta: vielä jokunen vuosikymmen sitten leimallisesti sosiologiseksi ymmärretty tutkimusperspektiivi tai -ote on sittemmin sijoittunut yhdeksi yleisen "sosiaalitieteellisen" raamatuntutkimuksen ala- tai erikoislajiksi. Mutta sittenkin mietin, olisiko selkeämpää ottaa termi sosiologinen tässä kohden laajempaan käyttöön; onhan kuitenkin niin, että tieteenhistoriallisesta tuoreudesta huolimatta juuri sosiologia on yleinen "sosiaalisen" tiede, jonka piirissä tutkitaan kaikkea "sosiaalista". Kaikille esiteltävän kirjan artikkeleille "sosiologisen raamatuntutkimuksen" leima ei ehkä tekisi täysin oikeutta, mutta aika monelle kuitenkin, etenkin teoreettisen mallintamisen osastolla. Mielikuvatason selkiintymisen hintana saattaisi olla metodisen reaktiivisuuden tuntu: sosiologinen raama-

tuntutkimus olisi vain eksegeettien pöydille siirrettyä sosiologiaa. Mutta teoreettisen mallien lainaamisesta "sosiaalitieteellisessäkin" on kyse; yksikään teoksessa hyödynnetyistä teoreettisista näkökulmista ei lähtökohtaisesti ole raamatuntutkijoiden itsensä kehittämä vaan lainaa tutkijoilta, joista useimmat mieltävät itsensä sosiologeiksi tai myöntävät ainakin olevansa näille paljon velkaa.

Teos on edellä sanotusta huolimatta tai pikemminkin sen vuoksi hyvin avartava ja ajattelemaan haastava lukupaketti. Se ei ole sitä vain eksegeetiikan opiskelijalle tai tutkijalle, vaan teosta kannattaisi ilman muuta lukea laajalti Suomen evankelis-luterilaisen kirkonkin piirissä. Erytymisen hyödyllisiä ovat johdannon ja eri metodologisten tulokulmien esittelyn ohella etenkin varhaisen kristinuskon leviämistä (I. Czachesz), kalliita signaaleja uskonnollisissa yhteisöissä (M. Heimola) sekä rituaalitutkimusta (R. Uro) käsittelevät artikkelit.

KAI PELTONEN
DOS., JÄRVENPÄÄ

SARI KATAJALA- PELTOMAA & VILLE VUOLANTO

**Lapsuus ja arki antiikissa
ja keskiajalla. Helsinki:
Gaudeamus 2013. 301 s.**

Lapsi on aikuisen näkökulmasta toinen, jonka ajatuksia ja kokemusmaailmaa on vaikea tavoittaa. Lapsiin kohdistuu odotuksia, lapsi toimii toisin kuin aikuinen: hänet nähdään aikuiseen verrattuna viattomampana tai villimpänä, vajavaisempana tai täydellisempänä. Kuten naisten, orjien tai barbaarien elämät ja kokemukset, myös lasten maailma menneisyydessä on säilynyt sattumanvaraisesti, pieninä fragmentteina muun lähdeaineiston seassa.

Sari Katajala-Peltomaa on Tampereen yliopiston keskiajan tutkija, joka on työskennellyt perheeseen ja arkeen liittyvien teemojen parissa. Samoin Tampereella vaikuttanut, tällä hetkellä Oslon yliopistossa työskentelevä Ville Vuolanto on myöhäisantiikkiin sijoittuvissa tutkimuksissaan perehtynyt lapsiin ja perheisiin. Kirjoittajat ovat lähteneet kuvaamaan lapsen maailmaa antiikissa ja keskiajalla aineistosta, joka kattaa monipuolisesti kirjallista ja esimerkiksi arkeologista materiaalia. *Lapsuus ja arki antiikissa ja keskiajalla* pyrkii tarkastelemaan lapsuutta ja lapsen maailmaa aikalaislähteiden valossa, nimenomaan lapsen näkökulmasta. Tehtävä on lapsen toiseuden ja lähdemateriaalin sattumanvaraisuuden vuoksi haastava mutta tärkeä.

Kirjassa on viisi lukua, joissa karotoitetaan sitä, millaista lapsen elämä ja lapsuus olivat antiikin ja keskiajan maailmassa. Ensimmäinen luku lähtee liikkeelle lapsuuden alusta, biologisesta ja sosiaalisesta syntymästä jälkimmäistä painottaen. Nimenantamista ja siihen liittyviä rituaaleja sekä nimeen liittyviä merkityksiä tarkastellaan monipuolisesti eri kulttuurien ja niin tyttöjen kuin poikien kannalta. Samoin käsitellään ihmisen ikäkausien hahmottamista antiikissa ja lapsuuden loppua. Korkean lapsikuolleisuuden maailmassa monen lapsen elämä päättyi varhaiseen kuolemaan, mutta myös avioliitot solmittiin ja työnteko aloitettiin nykynäkökulmasta varsin nuorena. Tässäkään kirjoittajat eivät tee yksinkertaistuksia vaan esittelevät erilaisia avioitumisikiä ja siten huomioivat eri kulttuurien ja yhteiskuntaluokkien vaikutuksen.

Perhesuhteille on omistettu oma laaja lukunsa, jossa tarkastellaan lasten ja eri perheenjäsenten välisten suhteiden lisäksi esimerkiksi ristiriitojen ratkaisutapoja sekä ei-toivottujen lasten kohtaloita samoin kuin lastenhoitojärjestelyjä. Kirjoittajat sanoutuvat irti vanhemmassa tutkimuksessa usein esiintyvistä yleis-

oletuksesta, jonka mukaan antiikissa ja keskiajalla lapsista piitattiin vähemmän kuin modernina aikana. Tämä ilmenee esimerkiksi imettäjien käytön monipuolisena tarkastelejana – tosin imettäjien omiin lapsiin ja näiden mahdollisiin kohtaloihin ei imetystä käsittelevässä alaluovussa viitata. Kirjoittajat löytävät lähteistään lasten ja eri perheenjäsenten välisten suhteiden koko kirjon ja huomioivat myös lasten ja vanhempien väliset ristiriidat. He onnistuvat asettamaan nyky näkökulmasta outoja käytäntöjä kontekstiinsa, mutta selvästi Katajala-Peltomaa ja Vuolanto hakevat lähes korostetusti lapsuuden ilmiöiden positiivisia puolia.

Kirjan kolmannessa luvussa tarkastellaan työtä ja koulutusta osana lasten elämää tyttöjen ja poikien, orjien ja vapaiden näkökulmasta. Useimpien perheiden hyvinvointi riippui ainakin jollakin tavalla lasten työpanoksesta: nämä auttoivat vanhempien töissä, mutta velkaantuneet vanhemmat saattoivat joutua panttaamaan lapsiaan tai jopa myymään heidät. Lisäksi lapsia annettiin työhön kodin ulkopuolelle, jotta he voisivat oppia ammatin. Luku nostaa esiin myös sen, että orjia oli monenlaisia ja heitä arvostettiin eri tavoin. Talossa syntyneitä pidettiin lojaaleimpina, ja arvokkaimpia olivat synnyttämiskäiset tytöt ja naiset. Sukupuolesta ja statuksesta huolimatta moni lapsi sai opetusta joko kotona tai sen ulkopuolella. Koulua tarkastellaan sekä eri koulusteiden että opetusmenetelmien näkökulmista. Valtaosa lapsista ei tietenkään opiskellut alkeisopetusta pidemmälle.

Neljäs luku avaa leikin maailmaa. Leikkejä, leluja ja esimerkiksi loruja käsittelevää materiaalia on säilynyt sattumanvaraisesti. Yllättävää on, miten lähteiden valossa moni asia menneisyudessa muistuttaa nykyistä tai päinvastoin: vauvoilla oli helistimiä ja taaperokärryjä muistuttavia kävelykärryjä, ja keskiajalla on luisteltu ja pelattu jalkapalloa. Matteuksen evankeliumissa (11:27) näyttää

säilyneen katkelma lasten loruleikkiä ja Minucius Felix kuvaa poikia rannalla heittelemässä leipäkiäviä (s. 168).

Uskonnon rooli lapsen elämässä niin yhteisöön sosiaalistajana kuin lohdutuksen ja toisaalta pelkojen aiheuttajana oli muinaisessa maailmassa merkittävä. Sille omistettu viides luku on yksi kirjan onnistuneimmista, sillä se käsittelee aihepiiriä, johon monissa lapsuustutkimuksissa ei ole puututtu. Tutkijat ovat kyllä kiistelleet kristinuskon vaikutuksesta siihen, miten lapsiin on suhtauduttu, mutta Vuolanto ja Katajala-Peltomaa lähestyvät uskontoa toisesta näkökulmasta eli yhtenä tärkeimmistä tavoista liittää ja kasvattaa lapsi osaksi yhteisöään. Uskonnon avulla lapsille siirrettiin yhteisön arvoja, tapoja ja perinteitä.

Kuudes luku suhteuttaa kirjan aiempaan lapsuustutkimukseen. Katajala-Peltomaa ja Vuolanto avaavat lyhyesti lapsuustutkimuksen historiaa ja omia painotuksiaan suhteessa aikaisempiin tutkimuksiin. Luku olisi voinut myös sijoittua kirjan alkuun tai johdantoluvun yhteyteen: näin kirjoittajien oma positio olisi ollut alusta asti selvä ja kirja olisi suhteutunut muuhun lapsuustutkimukseen. Jälkisanoina kirjoittajat peilaavat esimodernin eurooppalaisen ja välimerellisen maailman lapsuutta tämän päivän länsimaiseen lapsuuteen. Luku antaa pohdittavaa sellaiselle lukijalle, joka on tavalla tai toisella lasten kanssa tekemisissä.

Kirjassa on sivun tai kahden mittaisia täydentäviä tietoiskuja, joiden aiheita ovat esimerkiksi murrosikä ja siihen liittyvät ahdistukset, vammaiset lapset sekä juutalaisten lasten kasvatus. Kirjan alussa on kartta, johon on sijoitettu tekstissä mainittuja paikkoja. Kuvitus on osin värillistä, osin mustavalkoista. Jotkut mustavalkokuvat olisivat voineet olla värillisiä (esim. maalausten kuvat s. 22 ja 215), mutta näinkin kuvitus täydentää tekstiä. Lähde- ja kirjallisuusviitteet ovat kirjan lopussa, samoin kattava bibliografia.

Kirjoittajat ovat rakentaneet tekstinsä lähteiden ja niiden tarkastelun ympärille. Ajoittain kaipasin tarkennuksia joihinkin esiin nostettuihin asioihin. Kirjoittajat esimerkiksi katsovat, että Rooman valtakunnassa oli paljon lukutaitoisia, Augustuksen aikana jopa kymmenestä kahteenkymmeneen prosenttiin ja toisella vuosisadalla vielä enemmän (s. 156). Entä aiheuttiko kristinusko ja erityisesti luostarilaitos muutoksia lukutaitoon ja kirjojen ja lukeneisuuden leviämiseen, kuten on esitetty? Entä kun puhutaan keskiajan kristinuskon harjoittamiseen liitetystä odotuksista (s. 203, 204), tarkoitetaanko lännen vai idän kristillisyyttä? Tekstistä saa vaikutelman, että kirjoittajat tarkoittavat nimenomaan läntisen Euroopan kirkkoja, mutta tämän olisi voinut kirjoittaa auki.

Lukukokemuksena kirja on miellyttävä ja teksti etenee pääasiassa sujuvasti. Lähdetekstejä pidetään esillä joko suorien lainausten tai lähteiden kuvailun kautta. Esimerkiksi oppisopimuskoulutusta avataan viittaamalla säilyneisiin sopimuksiin, joita mestarit ja lasten vanhemmat tai omistajat laativat sopiakseen koulutuksen sisällöstä ja ehdoista. Sopimukset kertovat ulkoisista puitteista ja reunaehdoista, eikä niissä kuulu lasten oma ääni. Niinpä aihetta täydennetään satiirikko Lukianoksen omakohtaisella kuvauksella siitä, miten perhe päätyi kalliin reetorikoulun vaihtoehtona lähettämään hänet kivenhakkaajaoppiin (s. 124). Tässä vaiheessa lukija herää kysymään, miten Lukianos sitten päätyi satiirikoksi, jos hänet koulutettiin kivenhakkaajaksi. Vastaus annetaan muutaman sivun kuluttua: Lukianos onnistui tarvelemään hänelle viimeisteltäväksi annetun marmorilaahtan, eno antoi pojalle keppiä, ja kun poika pakeni äitinsä luo, hän lopulta äidin tukemana pääsi kuin pääsikin kouluun (s. 130).

Varsinkin hagiografisten lähteiden yhteydessä on haasteena niiden tendenssimäisyys ja se, että ne eivät kuvaa tavanomaista vaan eri-

tyistä. Silti on perusteltua tarkastella kertomusten aikalaisnäkökulmasta uskottavia ja siten tavalliseen elämään sopivia piirteitä ja siten hakea esiin lapsuuden arkisia kokemuksia. Kirjassa pidetään kiitettävästi ja kattavasti esillä tyttöjen ja poikien lapsuutta kaikkien aihepiirien käsitteilyssä.

Katajala-Peltomaa ja Vuolanto ovat onnistuneet kirjoittamaan sujuvasti etenevän tietokirjan, jossa he tarkastelevat erityisen ansiokkaasti lasten ja perheenjäsenten välisiä monisyisiä suhteita sekä uskonnon merkitystä lasten elämässä. Teoksen voi arvioida sopivan monenlaiseen käyttöön. *Lapsuus ja arki antiikissa ja keskiajalla* valottaa lasten historiaa helposti lähestyttävällä tavalla ja se sopii hyvin oppimateriaaliksi ammattikorkeakouluihin ja yliopistoon. Myös käytännön työtä lasten parissa se voi syventää antamalla kuvan lasten maailmasta menneisytyössä ja sen erilaisuudesta suhteessa lapsuuteen nykymaailmassa.

ULLA TERVAHAUTA
TEOL. TRI, HELSINKI

**ELISA AALTOLA (TOIM.)
Johdatus eläinfilosofiaan.
Helsinki: Gaudeamus 2013.
320 s.**

Elisa Aaltolan teos *Johdatus eläinfilosofiaan* lähestyy eläinten ja ihmisten välisen dualismin tuottamaa ongelmaa akateemisen filosofian näkökulmasta, jolloin pohdinnan kohteeksi otetaan ihmisen ja eläimen koko monisyinen suhde. Kokoelman teksteissä tämä pohdinta kumpuaa epäoikeudenmukaisuuden ja vääryyden kokemuksista, joiden katsotaan kohdistuvan eläimiin.

Aaltola on aiemminkin antanut tärkeän panoksen suomenkieliselle eläinfilosofiselle keskustelulle te-

oksellaan *Eläinten moraalinen arvo*. Hän on osallistunut aktiivisesti myös kansainväliseen keskusteluun. Nyt julkaistu *Johdatus eläinfilosofiaan* sopii luettavaksi kaikille aiheesta kiinnostuneille, vaikka sisältääkin akateemisesti painavia puheenvuoroja. Teos koostuu kahdestatoista artikkelista, joissa lähestytään eläinfilosofian aihepiiriä hieman eri näkökulmista. Aaltola on ryhmitellyt artikkelit teeman perusteella viiteen eri osioon, ja kirjoittanut teokselle johdannon sekä yhteenvedon. Lisäksi joka osiolla on kirjoitettu lyhyt johdanto. Artikkelit on suomentanut Johanna Koskinen.

Kirjan ensimmäisen osan aiheena on eläinten mieli. Siihen on valittu eläinten kärsimyksen tieteellistä perustaa arvioiva Marion Stamp Dawkinsin artikkeli sekä Bernard E. Rollin artikkeli tieteellisestä ideologiasta ja anekdoottien asemasta eläintutkimuksessa. Erityisesti Rollinin artikkeli on hyvä valinta, sillä se tuo esiin tieteellisessä keskustelussa esiintyneen kielteisen ja skeptisen asenteen eläinten pitämiseen tuntevina ja tietoisina olentoina. Tämä ristiriita tieteellisen diskurssin ja maalaisjärjen välillä on Rollinin mukaan vaikeuttanut eläinten mielen ottamista vakavasti 1900-luvun alkupuolen akateemisissa keskusteluissa.

Toinen osa käsittelee analyttistä eläinetiikkaa. Sitä on valittu edustamaan eläinfilosofian vakiintuneet nimet Peter Singer ja Tom Regan. Singer ammentaa kuuluisasti Jeremy Benthamin utilitaristisesta etiikasta, jossa kyky kärsiä on olennaisin ominaisuus pohdittaessa sitä, kenen intressit tulisi ottaa huomioon. Tom Reganin lähtökohtana on, että myös eläimet ovat oman elämänsä subjekteja, tietoisia olentoja, joilla on itseisarvo. Kummankin eläinfilosofian grand old manin artikkelit ovat edustavia läpileikkauksia heidän eläinetiikkansa perusteista. Ne ovat ehdotonta luettavaa modernin eläinoikeusteorian ensimmäisistä kirjoituksista kiinnostuneille. Sin-

ger ja Regan kirjoittivat pääteoksensa 1970–80-luvuilla. Tuoreemman tuulahduksen analyttisestä eläinfilosofiasta tarjoavat Martha Nussbaum ja Gary Francione. Nussbaum tunnetaan paremmin kehitysvammaisten, naisten ja köyhien maiden asukkaiden oikeuksia käsittelevistä teoksistaan. Hän on kuitenkin soveltanut toimintavalmiuden teoriaansa ansiokkaasti myös eläinten kohteluun. Teoria keskittyy eläinten arvokkuuden tunnistamiseen ja kukoistamisen edellytyksiin.

Gary Francione kritisoi eläinsuojelullisia näkemyksiä, joissa ei kyseenalaisteta eläimen asemaa ihmisen omaisuutena. Hänen mukaansa periaatteet, joiden mukaan eläimille ei saa tuottaa ”tarpeeton” kärsimystä ovat lähtökohtaisesti jo eläinten etujen vastaisia, koska ihminen saa määritellä kärsimyksen aiheuttamisen tarpeellisuuden omien tarkoituksensa mukaisesti. Esimerkiksi eläintuotannon aiheuttama kärsimys voidaan perustella ihmisten triviaaleimmillakin tarpeilla, kuten pihvin syömisestä saatavalla nautinnolla. Francione puolustaa sellaisia eläinten oikeuksia, joissa eläimillä on oikeus siihen, että niitä ei käytetä ihmisten tarkoituksien täyttämiseen, vaan ne saavat elää itseisarvoista elämää.

Kolmas osa on otsikoitu ”Eläinfilosofian toinen sukupolvi”. Koska teoksen yksittäisistä artikkelevalinnoista kritiikkiä ansaitsee eniten eläinfilosofian toista sukupuolta edustamaan valitun Matthew Calarcon artikkeli ”Derrida: Eläimen kiihkö”. Artikkelit käsittelee Derridan eläinkäsitystä, mutta otetta ei ole valittu Derridan omasta tuotannosta vaan Calarcon tekstistä, joka edustaa vahvasti tulkittua näkemystä Derridan eläinkäsityksestä. Calarcon tekstistä saa sen kuvan, että Derrida olisi ollut vahvakin eläinten oikeuksien puolustaja tai että ”eläinmyys” olisi ollut hänen tuotannossaan hyvin tärkeällä sijalla. Nämä väitteet ovat kiistanalaisia. Vaihtoehtona Calarcon artikkelille olisi voi-